

S. Birket Smith: Om Københavns Universitetsbibliothek før 1728, især dets Håndskriftsamlinger. København 1882. 182 SS.

Det var i Aaret 1882 fire hundrede Aar, siden Københavns Universitet modtog den Boggave af Dr. Peder Albretsen, hvorved dets Bibliothek kan anses som stiftet. Dette har foranlediget den nuværende kyndige og virksomme Universitetsbibliothekar til at udgive ovennævnte Mindeskrift, der dog ikke omfatter Bibliothekets hele Historie i bemeldte lange Tidsrum, men kun Tiden før Bibliothekets sørgelige Undergang ved Branden 1728, og indenfor denne Tidsgrænse er det nærmest Bibliothekets Forøgelse med Haandskrifter, hvorpaa Opmærksomheden fæstes. Skulde noget Parti af Bibliothekets Historie fortrinsvis udvælges, maa det ogsaa erkjendes, at dette Afsnit er det interessanteste og vigtigste, i alt Fald for den ældre Tids vedkommende. Det var nemlig en rig Samling af Haandskrifter — ganske vist af meget forskelligt Værd, men i det hele dog af stor Betydning særlig for Fædrelandets Historie —, som i Tidens Løb, og navnlig i det 17de Aarhundrede, dels ved privates Gavmildhed, dels ved offentlige Foranstaltninger, var kommen i Universitetets Forvaring. Men alt, hvad der fandtes i Bibliotheket, forsvandt i Flammehavet den 21de og 22de Oktober 1728.

Nærværende Skrift er derfor tildels at betragte som en Mindesten paa en Grav, hvori Støvet af en kjær afdød hviler. Thi meget gik den Gang tabt, som aldrig kan erstattes. Imidlertid frembyder Hr. Birket Smiths Skrift dog ogsaa en lysere Side, nemlig for saa vidt det godtgjør, at adskillige og det ofte vigtige Kilder og Efterretninger, som i sin Tid fandtes i det tilintetgjorte Universitetsbibliothek, dog ad forskellige Veje, der i Skriftet nærmere paavises, ere komne til os.

Det er ventelig gaaet flere, som det gik Anmelderen, da han i sin Tid læste Vedel-Simonsens „Udsigt over Nationalhistoriens, især dens haandskrevne Kilders, forskellige Skjæbne i Norden“, at han fik et næsten overvældende Indtryk af de forfærdelige Tab, som vor Historie har lidt ved haandskrevne

Kilders Ødelæggelse, hvad enten nu denne var bevirket ved Ulykkestilfælde eller ved Forsømmelighed og Uvidenhed hos dem, der vare de nærmeste til at føre Tilsyn med disse vigtige Levninger fra Fortiden. Men der er vel ogsaa flere, der ligesom Anmelderen ved nøjagtig Undersøgelse af, hvad der endnu er i Behold, dog ere komne til det Resultat, at saa store Tabene end ere, saa er der dog langt mere levnet, end man skulde tro, takket være den Iver og Udholdenhed, som i ældre Tid udfoldedes af mange for ved Afskrifter at tilegne sig Indholdet af de haandskrevne historiske Kilder, som de havde Adgang til.

Det foreliggende Skrift afgiver bestemte Beviser i saa Henseende, og de Oplysninger, det indeholder, ville derfor formentlig med Glæde modtages af alle, som interessere sig for Fædrelandets Fortidsminder. Navnlig viser det, at skjønt Branden 1728 tilintetgjorde saa uendelig meget til Kundskab om Fortiden og saaledes medførte et uerstatteligt nationalt Tab, saa er der desuagtet reddet mere af vore historiske Kilder fra Undergang, end man ved første Øjekast skulde antage, og vort gamle Universitetsbibliotheks haandskrevne Indhold kan saaledes dog, om end sædvanlig kun middelbart, for nogen Del restitueres.

Den store Nøjagtighed og Omhu, ogsaa i Gjengivelsen eller Fremstillingen af de mindste Enkeltheder, der plejer at udmærke Hr. Bibliothekar S. B. Smiths historiske Arbejder, vil man i fuldt Maal finde i nærværende Skrift, saa at Læseren saa godt som altid trygt kan slaa sig til Ro ved hans Resultater, og Anmelderen maa tilstaa, at skjønt han i tidligere Tid selv har gennemgaaet en betydelig Del af det Stof, som har staaet Forfatteren til Raadighed, har han dog fundet saare lidt at anmærke ved hans Fremstilling. I Mangel af vigtigere Indvendinger maa følgende Smaabemærkninger derfor faa Plads her.

Naar Forf. saaledes S. 7 fremsætter den Formodning, at „Universitas“ i et antydet Tilfælde kan være brugt til Betegnelse ikke af Universitetet men af det hele „Facultas artium“, i Modsætning til Magistrene i Fakultetet, da kan denne Formodning neppe billiges. „Magistrene“ er jo i ældre Tid netop altid en Betegnelse for Professorerne i de fri Videnskabers

Fakultet (fac. artium) i Modsætning til Doctorerne eller Lærerne i de højere (theol., jur. og med.) Fakulteter, saa der kan ikke gjøres nogen Adskillelse mellem „hele Fakultet“ og „Magistrene i Fakultet“; thi i det nævnte Fakultet var der kun Magistre. Det er en ren Undtagelse, naar en enkelt Gang en Doctor var Medlem af det filosofiske Fakultet. Mere end hundrede Aar efter den Tid, om hvilken der paa anførte Sted er Tale, kunde den Omstændighed, at den bekjendte Christoffer Dybvad var Doctor, anføres som en grundet Indvending mod hans Ansættelse som Professor i det filosofiske Fakultet¹⁾.

Naar Forf. S. 22 ff. omtaler Afleveringerne efter Historie-skriverne, kunde det for Fuldstændighedens Skyld vel have været rigtigt ogsaa at nævne de ældre Afleveringer, som vi kjende, og om hvilke det kan antages, at de, om end ikke strax, saa dog senere ere naaede til Universitetsbibliotheket. Jeg tænker saaledes paa, da Herluf Trolle 1554 i Kongens Navn, „Riget til Bedste“, „beslog og gjorde Besætning paa“ de skrevne Bøger, Mester Christiern Pedersen havde efterladt²⁾, eller da Kong Frederik II 1585 tilskrev Mester Iver Bertelsens Enke: „Vider, at vi ere komne udi Forfaring, at eders afgangne Husbonde skal have samlet og tilsammenskrevet noget om vor danske Historie, det I endnu skulle have udi eders Forvaring; og efterdi vi ugjerne ville, at hvis som befindes kunde, han rømmeligen udi det eller andet skrevet og tilsammen forarbejdet haver, skulde forkommes, sønderlig hvad deriblandt kunde være vor danske Historie belagende, men heller saa, at det, Riget til Ære og hannem selv til lovlig Hukommelse, maatte komme til Dag: da bede vi eder og begjære, at I, hvis forskrevne eders Husbonde om vor danske Historie skrevet haver, ville os unde og med det første lade tilkomme³⁾.“

Ved S. 26 at omtale de tvende Lister over Haandskrifter, som Anmelderen i sin Tid har udgivet og forment at være Afleveringslister efter Historiograferne Venusinus og Lyskander,

¹⁾ Danske Mag. 4. R. II, 219: „obstabat gradus doctoralis“.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 813.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 217.

ytrer Forf. en Del Tvivl, om de virkelig ere, hvad jeg har anset dem for. Hertil skal jeg bemærke — hvad Forf. forøvrigt ikke har overset —, at jeg kun har henstillet de omtalte Lister formodningsvis, om jeg end har været tilbøjelig til at henføre dem til de to nævnte Historiografer. I den, som jeg har henført til Afleveringen efter Venusinus, findes sidst blandt Kvarterne (Kirkehist. Saml. 3. R. I, 309) følgende Titel, der vel indeholder en sproglig Urigtighed eller Skrivfejl, men som jeg dog ikke kan forstaa anderledes, end at den betegner Haandskrifterne i Listen som saadanne, hvilke Venusinus i sin Tid (1602) havde modtaget, da han tiltraadte Historiografposten. Titelen lyder nemlig: „Catalogus librorum historicorum anno 1602 bis, quod (!) monumenta hæc accepit M. Jonas Coronensis“ (s: Venusinus). Jeg maa nu henstille til andre kyndige at dømme derom; thi den Indvending, Forf. anfører, hentet fra en Notits bag efter Afleveringslisten efter D. Niels Krag, forekommer mig ikke at have nogen Beviskraft, da den, som det sammesteds er bemærket, senere er tilføjet af Dr. Hans Povlsen Resen. — Hvad Haandskriftlisten, som jeg har henført til Afleveringen efter Lyskander, angaar, da er det ganske vist en nogen anden Sag med den; men da det formentlig er den første Bibliotheksliste, hvori alle Lyskanders egne Skrifter ere anførte, ligger dog, som mig synes, den Formodning meget nær, at vi her netop have en Fortegnelse over de Haandskriftet, Lyskander har haft til Laans fra Bibliotheket, forøget med de Manuskripter af ham selv, som efter hans Død afgaves til Universitetets Bogsamling.

Der kan naturligvis være forskellige Meninger om, hvor meget man vil medtage af Henvisninger, saa derom skal her ikke yppes nogen Strid; men jeg vilde kun henstille, om det ikke S. 23 ved Omtalen af Hdskr. i Herredsvad Kloster kunde have været Anledning til at henvise til Notitsen i Kirkehist. Saml. 3. R. I, 544—6. — Ved Anførelsen af Litteraturen vedrørende Peder Resens haandskrevne Arbejder, særlig hans Atlas Danicus, savner jeg Henvisning til Ny kirkehist. Saml. V, 166—7, der angiver os Tiden, da Resen begyndte paa dette store Værk; ligeledes kunde have været omtalt de af Resen foranstaltede

store hdsk. Samlinger af kjøbenhavnske Lavsskraaer og andet til Hovedstadens Historie henhørende, hvoraf en Del endnu findes i Kjøbenhavns Raadhusarkiv og i Vartovs Arkiv¹⁾. — Naar det S. 63 omtales, at Zacharias Lunds Haandskrifter endnu tildels findes i det st. kgl. Bibliothek, og da navnlig hans Samling af Breve til Joh. Meursius, havde der vel været Anledning til ogsaa at bemærke, at disse Breve (eller i alt Fald en stor Del af dem) findes trykte i 11te Del af Florentinerudgaven af Meursius's Værker.

Forøvrigt er Hr. S. B. Smiths Skrift præget af en saadan Nøjagtighed, at selv ubemærkede Trykfejl sjelden findes²⁾. Dets blivende Værd er yderligere forøget ved Aftryk af forskellige for største Delen hidtil uudgivne Lister over Haandskrifter, afleverede til Bibliotheket fra forskellige Historikere (som: Krag, Vedel, Høyer, Hvitfeldt), samt Uddrag af forskellige gamle Katalogarbejder. Særlig maa fremhæves Uddraget af den yngre Stephanus's Registratur over Indholdet af et Par af det gamle Universitetsbibliotheks Samlingsbind, angaaende hvilket Stykke man kun maatte have ønsket, at Udgiveren havde set sig i Stand til at meddele det fuldstændigt, da det, fordi det nu opbevares i Stokholm, vanskelig er tilgængeligt for danske Historikere.

H. F. Rørdam.

¹⁾ Se O. Nielsen, Kbhvns Diplomatarium, paa forskellige Steder, og Ny kirkehist. Saml. II, 790.

²⁾ S. 48 staar dog Landæla for Laxdæla Saga. S. 28, Not. 2, siges, at Jochum Moltkes Afleveringsliste over trykte Sager til Bibliotheket findes i Univ. Archiv Nr. 146; efter min Optegnelse findes den i Nr. 153 og er fra Aaret 1642. Over den staar: „Rev. et clariss. Dn. D. Johannes Resenius a me accepit seq. libros nomine Academiae, libros dono do, pro involucris saltem solutionem cupio.“ (Derunder anføres Titlerne paa en Række Bøger udgivne i Kjøbenhavn. Listen er undertegnet: Joachim Moltke, Bibliopola.)